

LÄRARNAS
RIKSFÖRBUND

Rätt utbildad – fel använd

- Att vara ny i läraryrket

Rätt utbildad – fel använd

- Att vara ny i läraryrket

Innehåll

Att vara ny i yrket _____	6
Studie- och yrkesvägledare - att få anställning som nyexaminerad _____	9
Lärare - att få anställning som nyexaminerad _____	10
De nyexaminerades arbetssituation _____	19

Att vara ny i yrket

Sista veckan på höstterminen 2011 skickade Lärarnas Riksförbund ut en digital enkät till ett stort antal medlemmar som uppgett att de skulle ta examen som lärare eller studie- och yrkesvägledare i januari eller juni 2011.

Undersökningen visar att de flesta som tagit examen också fått anställning som lärare. För många inleds yrkeslivet som lärare med en visstidsanställning men nästan hälften av dem som tagit ut sin lärarexamen har en prov- eller tillsvidareanställning.

Den absolut viktigaste och alarmerande slutsatsen vi kan dra av undersökningen är att de anställningar nya lärare får inte överensstämmer med deras utbildning. I och med införandet av lärarlegitimation ställs krav på ett års introduktionsperiod där undervisningen ”i huvudsak” ska bedrivas i rätt skolform och rätt ämnen. Enligt våra beräkningar skulle endast 62 procent av de lärare som tog examen under första halvåret 2011 kunnat leva upp till detta krav om det gällt för dem.

Det är en orimlig situation och skolhuvudmännen måste nu ta krafttag för att styra upp tjänstfördelningarna ute på skolorna. Vi vet ju samtidigt att många av de erfarna lärarna arbetar i fel ämnen och årskurser så problemet bör till stor del kunna lösas med en bättre planering och tjänstfördelning.

Till detta kommer att lärarutbildningen på sikt måste dimensioneras efter skolornas behov. I dag finns ingen som helst garanti för att tillräckligt med lärare utbildas i vissa ämnen och samtidigt vet vi att alltför många utbildas i populära ämnen som till exempel idrott och samhällsorienterande ämnen.

Det krävs ett nationellt krafttag för att locka studenter till lärarutbildning med inriktning mot matematik och naturorienterande ämnen, från årskurs 4 och uppåt. Något måste göras för att motivera dem som går ut teknik- och naturvetenskapliga programmet att söka till lärarutbildning-

en. Läraryrket måste bli ett mer attraktivt alternativ till andra yrken med liknande ämnesinriktning. Det handlar förstås om lön och arbetsvillkor men man måste kanske även våga titta på själva studievillkoren. En annan insats skulle kunna vara att skapa attraktiva villkor för yrkesväxlare.

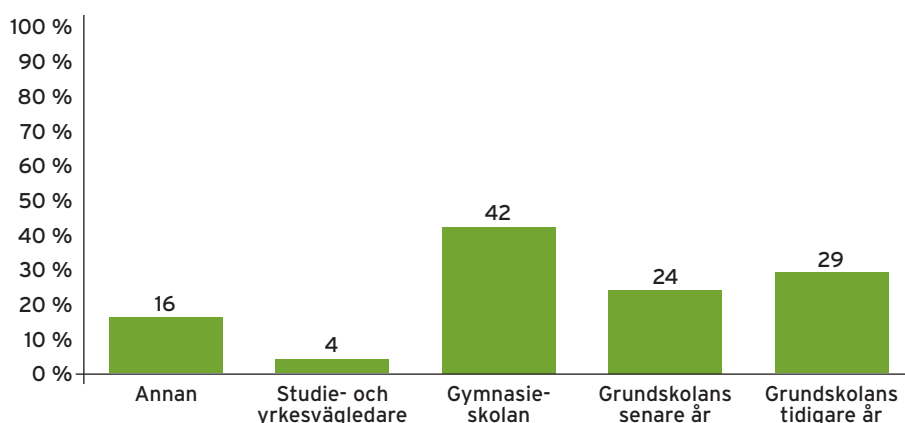
Ett annat resultat vi ser i undersökningen är att de nya lärarna hade behövt mer stöd från sin arbetsgivare. Nästan fyra av tio upplever att de inte fått tillräckligt stöd från skolledningen och även om betydligt fler är nöjda med stödet från kollegor så menar de att arbetsgivarna inte heller gör tillräckligt för att kollegorna ska kunna ge stöd. De erfarna lärarna har helt enkelt för mycket att stå i för egen del, även om viljan att hjälpa de nya finns.

Något överraskande har fyra av tio nya lärare fått en mentor tilldelad av arbetsgivaren. Det tycks alltså finnas en viss beredskap inför kravet på introduktionsperiod med mentor för nyexaminerade lärare.

De svarande

711 personer påbörjade enkäten varav 555 kvinnor och 156 män. I enkäten har vi ställt frågor kring deras etablering på arbetsmarknaden, anställningsförhållanden och hur mottagandet varit för dem som har fått arbete som lärare.

Vilken examen/inriktning läste/läser du?

Bland dem som uppgav "annan" var det 82 personer som angav en kombination av grundskolans senare år och gymnasieskolan. Dessa har lagts till på båda de skolformerna/årskurserna och dragits av ifrån "annan". På samma sätt fanns bland dem som svarat "annan" 30 personer som har en kombination av grundskolans tidigare år och förskola, förskoleklass och/eller fritidshem. Dessa fyra procent har lagts till på grundskolans tidigare år men inte tagits bort från "annan" eftersom de också har en annan inriktning.

Studie- och yrkesvägledare – att få anställning som nyexaminerad

Fyra procent, 30 personer, uppger att de läser/läst till studie- och yrkesvägledare. Gruppen är så pass liten att det inte blir relevant att presentera resultat i diagram och tabeller. 28 av de svarande uppger att de tagit ut sin examen medan två fortfarande studerar eller har tagit studieuppehåll.

24 av dem uppger att de är anställda som studie- och yrkesvägledare. Sex av tio är anställda vid kommunal skola, tre av tio vid fristående skola och några få har annan typ av anställning, till exempel på en kommunövergripande tjänst.

Det är knappt åtta av tio som arbetar heltid och hälften av dem som arbetar mellan 75 och 99 procent skulle hellre arbeta heltid. Det fåtal, fyra personer, som arbetar, men inte som studie- och yrkesvägledare, gör så för att de inte hittat eller fått någon tjänst.

Hälften av studie- och yrkesvägledarna är tillsvidareanställda, några enstaka har en provanställning och resten, alltså nästan hälften, är visstidsanställda. Så gott som alla svarande studie- och yrkesvägledare planerar att stanna kvar i yrket.

Lärare – att få anställning som nyexaminerad

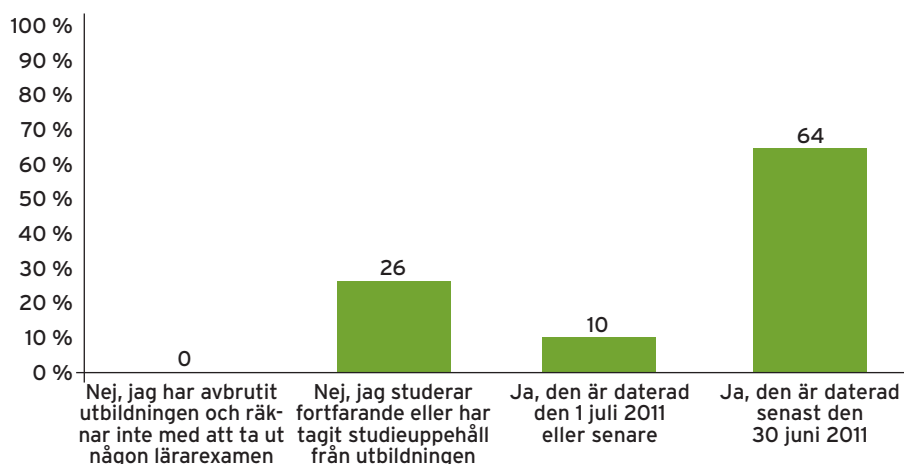
Drygt 650 lärare har gått vidare och svarat på frågor om examen och eventuell läraranställning.

De som fick enkäten skulle enligt vårt medlemsregister ha tagit examen i januari eller juni 2011. Detta är dock något de uppgivit i förväg, oftast i samband med att de inledde sina studier. Därför är det ungefär en fjärdedel som av olika skäl ännu inte tagit ut någon examen.

Eftersom det gäller nya regler om introduktionsperiod för dem som tagit examen från den 1 juli 2011 ville vi veta ifall de som tagit examen gjort det före eller efter detta datum. Vi har dock inte frågat dem när de tagit ut sin examen. Vissa i den stora gruppen, med examen före 1 juli, har alltså tagit examen i januari, vissa i juni och ett okänt antal någonstans däremellan.

Det är gruppen ovan som är av huvudintresse för vår undersökning men vi har ändå ställt vissa följdfrågor till de andra grupperna. Bland dem som tagit examen den 1 juli eller senare har vi bett att få återkomma med uppföljande frågor och de flesta av dem har svarat ja på den frågan.

Har du tagit ut din lärarexamen?

Vi ser att nästan nio av tio som tog examen före den 1 juli 2011 arbetade som lärare veckan före jul samma år. Fyra procent av dem är arbetsökande medan ungefär lika många arbetar med annat och ytterligare sex procent har andra skäl för att inte arbeta som lärare. De flesta av dem är föräldralediga, några arbetar i fritidshem eller förskola och ytterligare några studerar fortfarande.

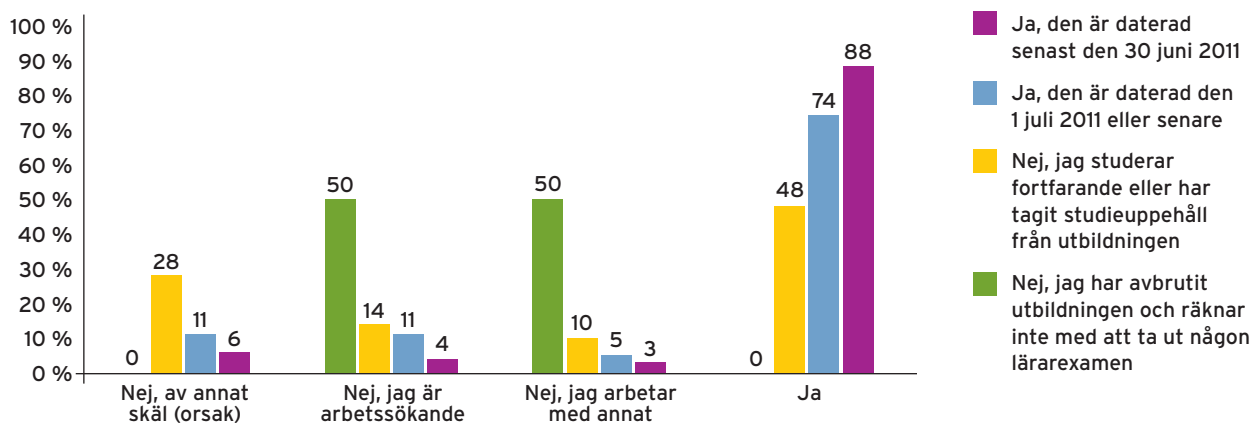
För dem som tagit examen senare är etableringen på arbetsmarknaden något svagare. Å andra sidan kan de just ha tagit sin examen när frågan ställdes. I den gruppen hade tre av fyra anställning som lärare veckan före jul 2011, fem procent arbetade med annat medan tio procent var arbetsökande och tio procent uppgav andra skäl. Den här gruppen består endast av 65 personer så det rör sig om relativt få individer i varje kategori.

Av dem som inte tagit ut någon examen, alltså fortfarande studerar eller har studieuppehåll, är det hälften som ändå arbetar som lärare och som vi ser i diagrammet nedan är något förvånande ungefär 20 procent av dem redan tillsvidareanställda.

67 procent av dem som har en anställning uppger att de arbetar hos en kommunal arbetsgivare medan 29 procent arbetar i fristående skola. 74 procent arbetar heltid och ytterligare 15 procent arbetar mer än 75 procent.

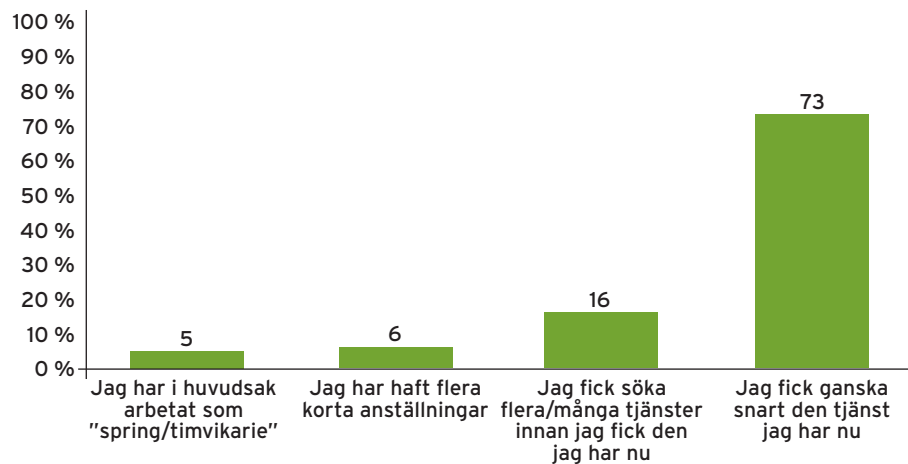
Arbetar du för närvarande som lärare?

(Svaren fördelade på om/när den svarande tagit examen)

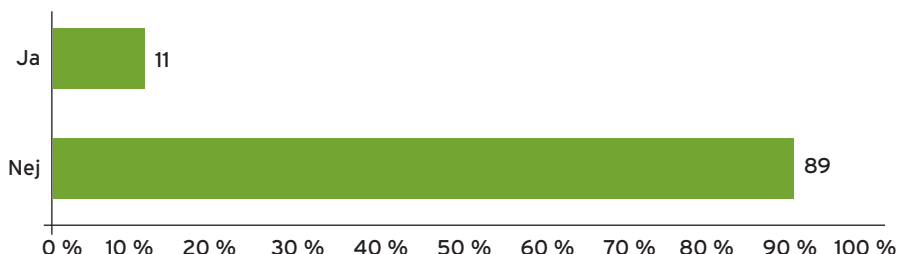
Enligt ungefär tre fjärdedelar av dem som fått anställning gick det relativt snabbt att få arbete. Bland dem som har provanställning respektive tillsvidareanställning är det 83 respektive 86 procent som anger att de ganska snart fick sin nuvarande tjänst. Det är alltså de som fått visstidsanställningar som haft svårare, där svarar 59 procent att de fick denna tjänst ganska snart, 18 procent att de sökt flera tjänster, 12 procent att de haft flera korta anställningar och elva procent att de i huvudsak haft ”spring/timvikariat”.

Hur svårt var det att få anställning som lärare?

En förklaring till varför det behövs lärarutbildning på många håll i landet är att tillgången till lärare behöver vara god i hela landet och att yrket ofta har en lokal rekrytering. Det är också ett vanligt antagande att de som vill bli lärare helst inte flyttar på sig, vare sig för att studera eller för att få arbete. Drygt en av tio nyexaminerade lärare uppger att de har varit tvungna att flytta för att få anställning. Bland dem som uppger att de studerat till lärare vid Linnéuniversitetet och Umeå universitet uppger två av tio att de flyttat. Från många lärosäten är det så få examinerade att andelarna inte blir relevanta, men från Karlstad uppger en tredjedel av de 22 examinerade lärarna att de varit tvungna att flytta för att få anställning. Huruvida de flyttat från sin hemort eller från studieorten (ifall dessa inte är desamma) framgår inte.

Har du varit tvungen att flytta för att få anställning som lärare?

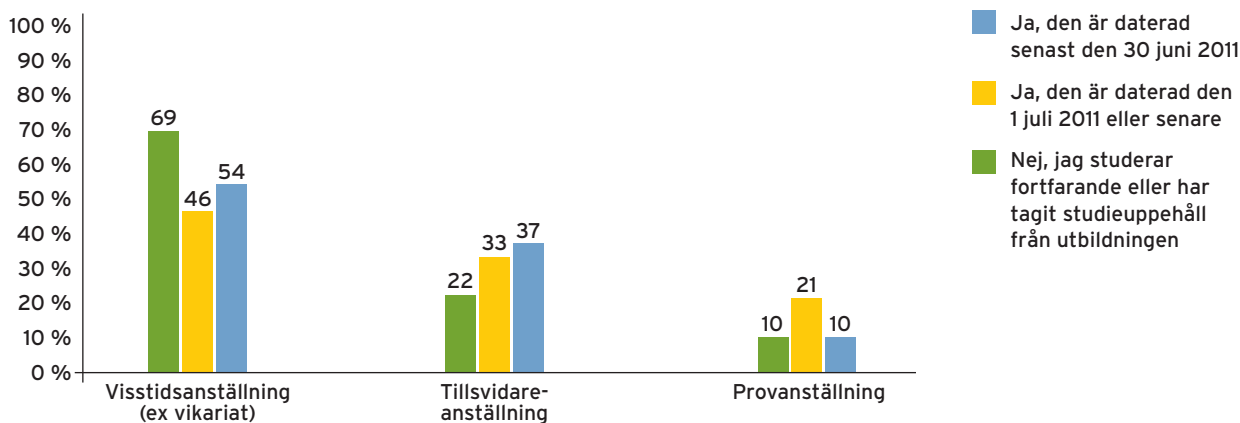

I kollektivavtalet på den kommunala sidan finns en möjlighet att provanställa nyexaminerade lärare ett helt läsår. Just detta läsår är ett övergångsår, där kravet på introduktionsperiod för nyexaminerade trätt i kraft men däremot inte kravet på legitimation för tillsvidareanställning.

Det är uppenbart vanligast med visstidsanställningar. Av dem som har en examen är drygt tre av tio tillsvidareanställda, medan ungefär hälften har en visstidsanställning.

Vilken anställningsform har du nu?

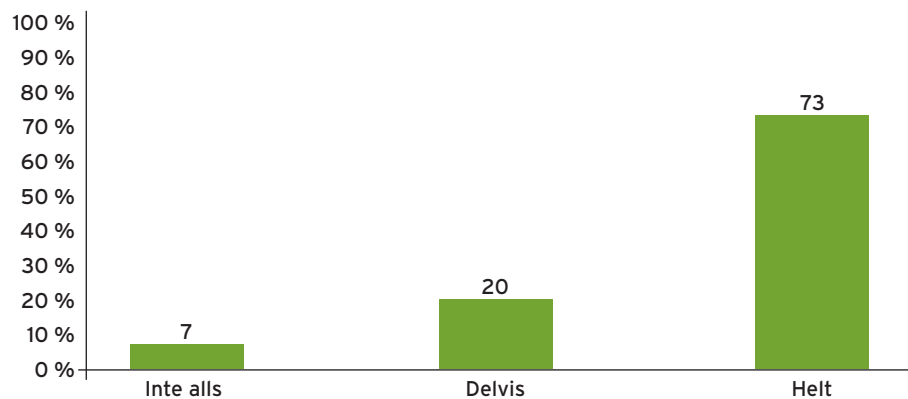
(Svaren fördelade på om/när den svarande tagit examen)

För dem som tar examen från den 1 juli 2011 och framåt gäller att de ska göra en introduktionsperiod på ett läsår innan de kan ansöka om lärarlegitimation.

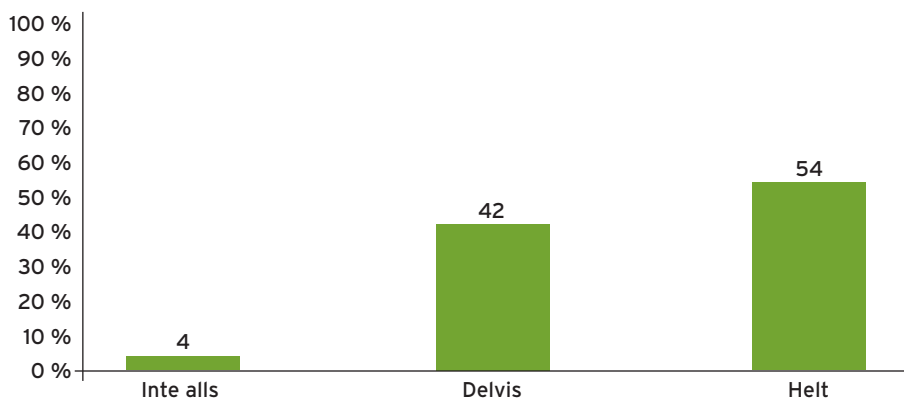
Ett villkor för legitimering är att de också i huvudsak undervisat i den skolform/årskurs och ämnen som deras utbildning ger behörighet för. Vi bad de lärare som tagit examen före 1 juli 2011 att se tillbaka på år 2011 och den undervisning de bedrivit sedan de tog examen eller började arbeta som lärare. Vi vill alltså veta om dessa lärares undervisning hade varit kvalificerande för legitimation ifall detta krav gällt även dem.

Hur stor del av den tid du arbetat som lärare uppskattar du att du undervisat i de årskurser du är utbildad för?

22 personer av dem som svarat "delvis" uppger att de endast arbetar mellan 20 och 50 procent i rätt årskurs. 11 av dem uppger att de arbetar mellan 75 och 90 procent i rätt årskurs. Medianvärdet bland dem som svarat "delvis" är 50 procent och medelvärdet 58 procent. Om man istället gör en likadan beräkning som inkluderar dem som uppger att de arbetar helt (100 procent) rätt blir medianvärdet 100 och medelvärdet 95 procent.

Hur stor del av den tid du arbetat som lärare uppskattar du att du undervisat i de ämnen du är utbildad för?

Av dem som uppger att de delvis eller inte alls arbetat i rätt årskurs är det en betydande andel som också uppger att de inte arbetar i rätt ämne. Av dem som svarat att de delvis arbetat i rätt årskurser är det 24 procent som arbetat helt i rätt ämnen och 71 procent som delvis arbetat i rätt ämnen.

De som svarat ”delvis” har också uppgett hur stor del av sin tid de uppskattar att de undervisat i rätt ämnen och både median och medelvärde är 60 procent. Om man även här räknar med dem som uppgett helt (100 procent) är medianvärdet 100 och medelvärdet 84 procent.

För lärare som tar examen den 1 juli 2011 eller senare krävs en introduktionsperiod där de under ett lärsår arbetar inom undervisning som i huvudsak motsvarar deras examen.¹ Om vi med i huvudsak avser minst 75 procent i både rätt årskurs och ämne är det 62 procent av lärarna som lever upp till detta, nästan fyra av tio gör det alltså inte. Om vi i stället sätter gränsen så lågt som vid minst 50 procent i både rätt årskurs och rätt ämne är det 76 procent som lever upp till detta. Det är alltså en av fyra nya lärare som inte ens når upp till denna lågt satta gräns.

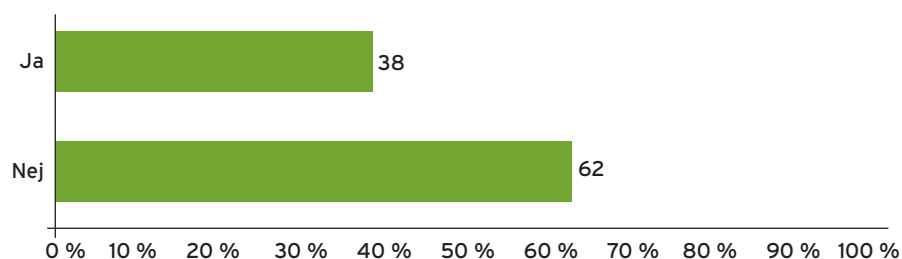
1) Det krävs inte att man undervisar i alla ämnen och/eller årskurser som ingår i examen, men man ska inte arbeta i ämnen/årskurser som inte ingår.

Denna redovisning gäller alltså lärare som inte har krav på introduktionsperiod utan som kommer att få sin lärarlegitimation bara de har arbetat minst ett läsår som lärare oavsett årskurser eller ämnen. Men detta är den sista gruppen nya lärare som har den möjligheten. För att de framtida nyexaminerade lärarna ska få sin legitimation krävs att skolorna på ett betydligt bättre sätt lyckats anpassa tjänsterna efter den utbildning de nya lärarna faktiskt har.

Den förändring av lärarutbildningen som genomförts har på sikt också betydelse eftersom lärarna ska utbildas mer utifrån skolornas behov, till exempel genom att lärare mot tidigare år i grundskolan har fler ämnen i sin examen.

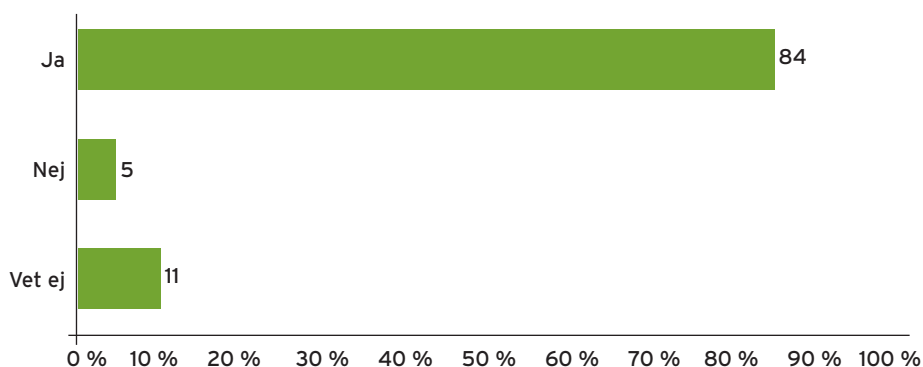
1995 tecknade lärarorganisationerna ett femårigt kollektivavtal med dåvarande Kommunförbundet, ett avtal som kallades Avtal 2000. Det var på många sätt en ny typ av avtal och det var i det avtalet man kom överens om den ettåriga provanställning som finns kvar även i nu gällande avtal mellan Lärarnas Samverkansråd och Sveriges Kommuner och Landsting. Kopplat till provanställningen skulle det tecknas lokala avtal om mentorskap som stöd för de nya lärarna. Dessa skrivningar finns inte kvar i det centrala avtalet men vissa av de lokala avtalen lever kvar. Även i kommuner där det saknas sådant avtal förekommer det att rektorer för enskilda skolor ser till att de nya lärarna får en mentor.

Har du som nyanställd och nyexaminerad fått en mentor som skolleningen utsett till dig?

Av vår undersökning framkommer att knappt fyra av tio nya lärare fått en mentor. Det ger oss en indikation på hur många skolor som också haft en viss förberedelse för den nu lagstadgade rätten till mentor. Dock ska tilläggas att de krav som ställs på mentorskapet under introduktionsperioden är höga avseende tid, innehåll och rektors stöd och det är inte troligt att det mentorskap dessa lärare erbjudits på långa vägar lever upp till detta.

Har du för avsikt att arbeta som lärare i framtiden?

Denna fråga ställdes till samtliga som inte redan uppgivit att de gett upp tanken på att bli lärare, alltså både till dem som tagit och inte tagit examen. Vi ser att de flesta avser att fortsätta medan fem procent av dessa lärare, som knappt eller inte alls påbörjat sin yrkesbana, uppger att de inte har för avsikt att fortsätta och elva procent att de är osäkra. Skälen att svara nej är flera och många uppger att yrket är för slitsamt, olönsamt och inte tillräckligt uppskattat.

Några citat från lärarna som svarat nej:

”Om det fortsätter med så många förändringar och osäkerheten med den kommunala ekonomin – då är jag skeptisk till skolan som en sund arbetsplats. Det är för dålig backup från både ledning och bra fortbildning. Det klassiska problemet kvarstår, när ska lärare och vi som akademiker få en professionell status? Jag skulle vilja påstå att det ofta handlar om fel resursfördelning inom

skolledning för att skolan ska bli framgångsrik (både kostnadseffektiv och för att nå ut med sin kompetens genom lärarna). ”

”Får examen även som civilingenjör, väljer denna karriärväg med anledning av löneläget. ”

”Ohållbart i längden. ”

”Jävla skityrke. Jobbar 60 timmar i veckan för 22000. ”

”I ca 10 år, sen vill jag forska. ”

”För mycket stress och för hög arbetsbelastning kombinerat med en lön som inte motiverar arbetsbördan. ”

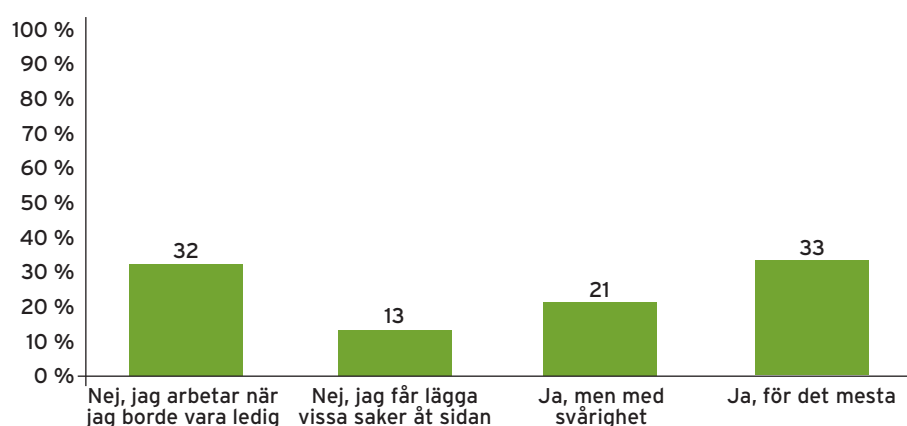
*”Egentligen är svaret kanske. Som det är nu är arbetsvillkoren för lärare be-
drövliga och inget jag ställer upp på. Men jag älskar att jobba med pedagogisk
verksamhet och skulle gärna jobba som lärare om lönen höjdes och den adminis-
trativa bördan minskade. ”*

*”Vore det inte mer intressant att få veta hur det kommer sig att folk faktiskt stan-
nar och fortsätter arbeta som lärare?”*

De nyexaminerades arbetsituation

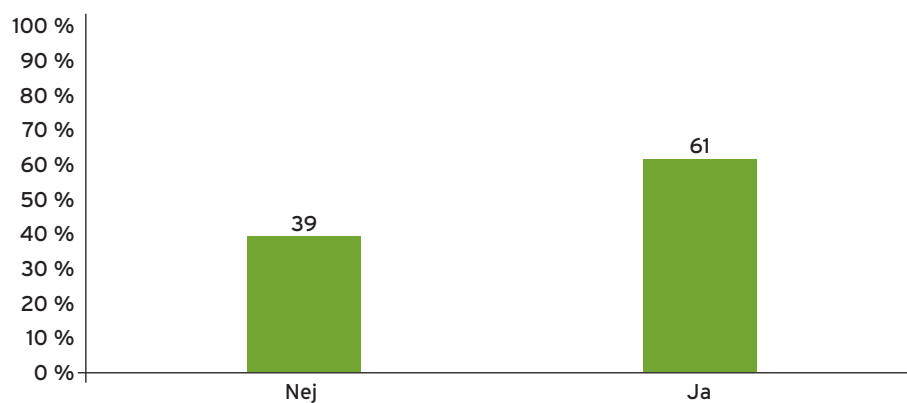
I detta avsnitt redovisas, när inte annat anges, totalresultat för lärare och studie- och yrkesvägledare.

Anser du att du inom ramen för din arbetstid kan klara av dina arbetsuppgifter på ett tillfredsställande sätt?

Ungefär hälften av de nyexaminerade uppger att de får tiden att räckta till arbetsuppgifterna, men av dem är det två av fem som uppger att det är med svårighet. En tredjedel uppger att de arbetar när de borde vara lediga medan 13 procent i stället låter bli att göra vissa saker.

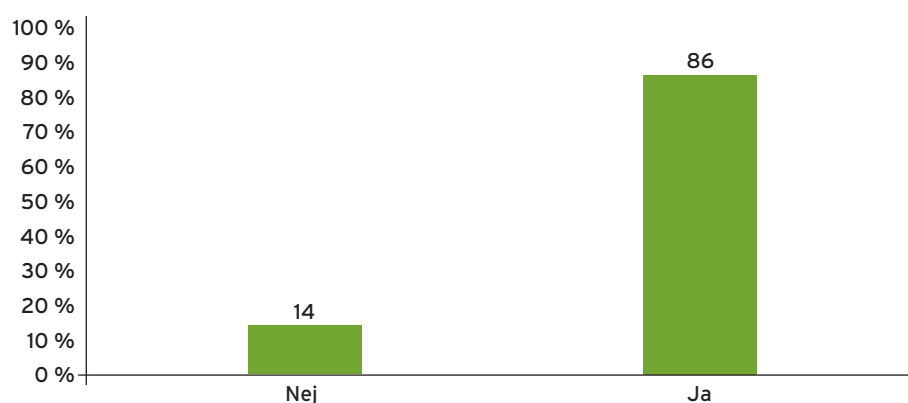
Anser du att skolledningen har gett dig som nyanställd den hjälp och det stöd du behövt?

Nästan fyra av tio upplever att de inte fått tillräckligt stöd av skolledningen. Absolut vanligast är att man efterfrågar en mentor eller handledning. Därefter är det brist på information om rutiner, men även brist på rutiner, i sig som anges som ett problem. En lärare svarar: "Det hade varit trevligt med något mer än en nyckel, ett skrivbord och ett schema." Många av lärarna uttrycker behov av introduktion till det administrativa arbetet och efterfrågar även stöd av skolledningen när det gäller prioriteringar.

Flera efterfrågar möjligheten till en tjänst som är mer anpassad efter att man är ny och ovan, lite mindre undervisning så att det finns mer tid till förberedelser samt möjligheten att slippa vara mentor för elever det första året. En lärare uppger att han/hon fått undervisa i tre olika kurser, haft nio olika klasser och ansvar för 190 olika elever, något som upplevs som en alltför tung tjänst när man är ny. "Jag är mycket utsatt och med mycket dålig arbetsmiljö" svarar en annan lärare. Det finns alltså mycket att lära om mottagandet av nya hos vissa skolledningar. Glädjande nog finns det också många att lära av eftersom sex av tio rektorer lyckats ge sina nyanställda det stöd de behövt.

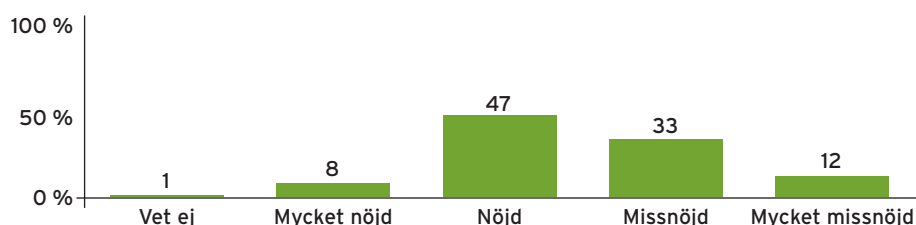
Anser du att dina kollegor har gett dig som nyanställd den hjälp och det stöd du behövt?

De allra flesta tycks ha fått det stöd de behövt av sina kollegor. Bland dem som svarar nej finns också en rätt stor andel som uppger att de

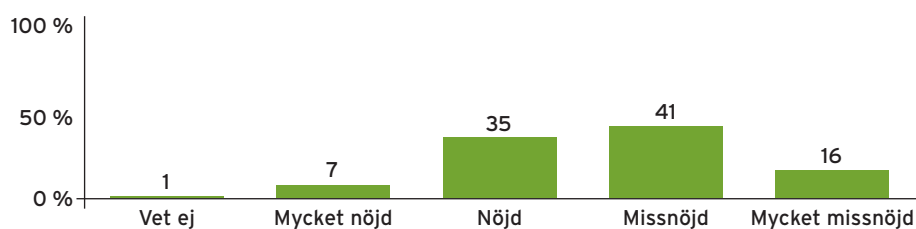
inte haft tillgång till så många erfarna kollegor, utan att alla på skolan är nya eller relativt nya. ”Är lika vilsna” svarar en lärare. Andra uppger att de förstår att kollegorna har fullt upp med sitt, men att viljan finns. ”De har fullt upp med sitt, fast de är tillmötesgående så långt de förmår. Det som främst efterfrågas är tips och råd kring undervisningen – hur man lär ut vissa svåra saker eller förslag till lektionsplaneringar.”

När du bedömer din nuvarande anställning, i vilken utsträckning är du nöjd med din lön?

Ungefär hälften är nöjda eller mycket nöjda med sin lön medan tre av tio är missnöjda och drygt en av tio mycket missnöjda. Enligt McKinseys rapport ”How the world’s best-performing school systems come out on top” är höga ingångslöner något som är gemensamt för framgångsrika skolsystem. Att fler än fyra av tio nya lärare och studie- och yrkesvägledare är mer eller mindre missnöjda med sin lön är knappast något god marknadsföring.

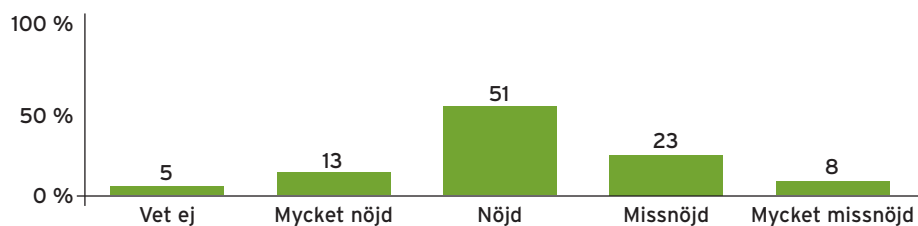
När du bedömer din nuvarande anställning, i vilken utsträckning är du nöjd med yrkets status?

Vad som ligger till grund för ett yrkes status är en omdebatterad fråga, men lönen spelar så klart in. Men även det vi sett i de tidigare frågorna, hur väl man tas om hand när man är ny har förstås betydelse.

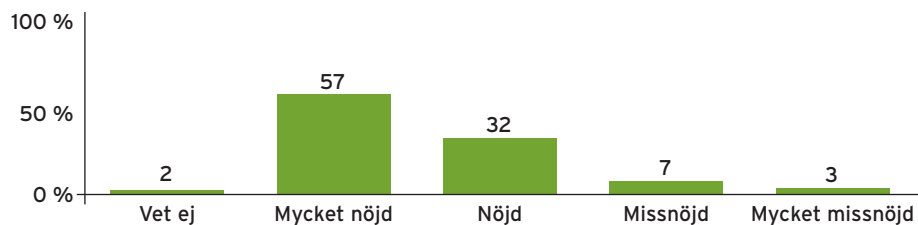
En aspekt av statusen är förstås också hur de nyexaminerade upplever att de bemöts av elever och föräldrar. Svaren visar att det finns mycket att göra för att förbättra synen på läraryrket. Att mer än hälften av dem som är nya är missnöjda med sitt yrkes status är alarmerande.

När du bedömer din nuvarande anställning, i vilken utsträckning är du nöjd med din möjlighet att påverka beslut som berör dig?

Fler än hälften av de nya lärarna är nöjda eller mycket nöjda med sin möjlighet att påverka beslut. Samtidigt är nästan en av tio mycket missnöjda och det kan knappast upplevas som en god start på ett yrkesliv. Lärare har ett stort ansvar och en stor makt över sina elevers vardag och för att kunna göra ett riktigt bra arbete behöver de då också uppleva en stor egenmakt. Hos varje lärare som upplever sig maktlös finns en fara för att detta smittar av sig på undervisningens kvalitet. Men att uppleva vanmakt är också ett stort arbetsmiljöproblem för den enskilda läraren.

När du bedömer din nuvarande anställning, i vilken utsträckning är du nöjd med samarbetet med kollegorna?

Vi såg i en tidigare fråga att de nyanställda i stor utsträckning är nöjda med det stöd de fått från sina kollegor. Här ser vi också att de flesta är nöjda med samarbetet. Bland de tio procent som uppger sig vara

missnöjda eller mycket missnöjda finns ett antal av dem som också uppgett att de inte fått tillräckligt stöd. Här finns en viktig uppgift för skolledningen att både kräva av, och möjliggöra för, erfarna lärare att stötta sina nya kollegor.

LÄRARNAS
RIKSFÖRBUND

Lärarnas Riksförbund är det enda förbundet i Sverige som endast organiserar enbart behöriga lärare och studie- och yrkesvägledare. Vi är en partipolitiskt obunden organisation och är med våra drygt 85 000 medlemmar ett av de största förbunden inom Saco, Sveriges Akademikers Centralorganisation.